

DEMOKRASİ İDESİ ÜZERİNE BİR RETORİK

Tamer SOYSAL

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi
tsoysal@erciyes.edu.tr

Cihanşümul bir hürriyet kuralı gereğince herkesin özgürlüğünün, keyfiliğinin başkasının özgürlüğü, keyfiliğiyle bir arada, birlikte bulunmasını sağlayan şartlara 'HUKUK' denir.

Immanuel KANT

Özet

Hürriyet ile otorite arasındaki mücadele tarihin bilinen en eski devirlerine dek uzanır. İdare edenler ile idare edilenlerin farklılaşması sonucu ortaya çıkan hürriyet mücadelesinde ekseriyetin istibdadı (çoğunluğun hakimiyeti) hep çözülmesi gerekli bir sorun olmuştur. 'Halk tarafından yönetim' anlamına gelen demokrasi ve temel uygulama şekli olan temsili demokrasiler toplum yapılarına göre değişen Çoğunlukçu ve Oydaşmacı (ortaklıkçı) modelleri uygulamak suretiyle halk tarafından yönetim idesine yaklaşmaya çalışılmıştır. Kaynağını J.J. Rousseau'nun 'Genel İrade' kavramından alan Çoğunlukçu Model ile daha özgürlükçü bir yapıyı savunan John Locke'un görüşlerinden esinlenen birey özgürlüğüne dayalı çoğulcu sistemlerde tartışmaları temellendiren felsefi yaklaşımlar olmuşlardır. Belki de Robert Dahl'ın belirttiği gibi demokrasiler hep ulaşılması gereken ideler olarak kalacaklar, gerçekte ise hep poliarşiler yani çoğunluk rejimleri görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Hürriyet, poliarşiler, İstibdad.

1. Giriş

Hürriyet ile otorite arasındaki mücadele tarihin bilinen en eski devirlerine dek uzanır. İdare edenler ile idare edilenlerin farklılaşması sonucu ortaya çıkan hürriyet mücadelesinde eski Yunanistan'daki bazı halk hükümetleri istisna edilirse, idare edenler ile idare ettikleri halk zaruri olarak hasım kabul edilirdi.¹ Bunlar yetkilerini miras yolu ile veya fetihten alan ve her halde yetkileri idare ettikleri kimselerin arzusu ile elde etmemiş bulunan bir tek idare eden adamdan, idare eden bir kabile veya kasttan ibaret olurlardı. İdare edenlerin üstünlüğüne insanlar itiraz etmek cüretini gösteremezler, muhtemelen bunu arzu da etmezlerdi. Topluluğun zayıf üyelerini sayısız

yırtıcı kuşların pençesine düşmekten korumak için öbürlerinden daha zorlu ve bunlara baş kaldırtmamakla vazifeli bir yırtıcı hayvanın mevcut olması lazımdı. Fakat akbabaların en büyüğü de sürünün üzerine çullanmaya en az küçük çaylakların herhangi biri kadar hevesli olabileceği ihtimaline karşı da tedbir ve savunma gerekti.² Bunun için idare edenlerin faaliyetlerine karşı halk korunmalı, tedbirler alınmalıydı. Bunu, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetleri, idare edenlere kabul ettirerek ve/veya anayasal güvencelerin konulması suretiyle yapmaya çalıştılar.

Böyle olmakla beraber beşer işlerinin yürüyüşünde bir zaman geldi ki artık insanlar kendilerini idare edenlerin mutlaka ayrı ve menfaati kendilerinininkine zıt bir kuvvet olmasının mutlak bir telakki olamayacağını kabul ettiler. Onları devletteki muhtelif makam sahiplerine, diledikleri zaman azlebilecekleri birer ücretli memur veya kefil haline getirmek çok daha uygun görüldü. Artık idare edenleri sınırlamaya gerek dahi yoktu. Çünkü menfaatleri ortaktı. Ancak halk demokrasilerinin artan nüfus ile birlikte uygulamalarının imkansızlığı karşısında temsili demokrasilerin uygulanması kaçınılmaz oldu ve seçimli ve sorumlu hükümet modelleri ortaya çıktı. Ancak mesele hallolmamıştı. Artık sorun **'ekseriyetin istibdadı'** problemine çözümler bulmaktı.

2. Demokrasi ve Temel Uygulama Modelleri: Çoğunlukçu Model ve Oydaşmacı Model

Almanca Demokratie, İngilizce Democracy, Fransızca Demacratie, Yunanca Demakratia demek olan kelime Latince demos=halk kratos= erk kelimelerinin birleşiminden oluşur ve halk erki anlamına gelir.³

Demokrasinin sözlük anlamı 'halk tarafından yönetim' onun muhtemelen en yaygın ve temel tanımıdır. Modern ve büyük milli devletlerde bu tanıma yapılacak bir ekleme, devlet yönetiminin doğrudan vatandaşlar tarafından değil, onların eşit ve serbest bir biçimde seçtiği temsilciler tarafından yapıldığıdır. Bazı büyük demokratik devletlerde doğrudan demokrasinin bazı özellikleri görülebilirse de demokrasi sözcüğü ile anlatılmak istenen şey genellikle, temsile dayanan demokrasidir. Yani serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile yapılan yönetimdir.

Demokrasi yalnızca halk tarafından yönetim olarak tanımlanmakla kalmamalı, aynı zamanda, Başkan Abraham Lincoln'un (1809-1865) ünlü ifadesi ile halk için idare, yani halkın tercileri doğrultusunda yapılan bir yönetim⁴ olarak tanımlanmalıdır. İdeal bir demokratik yönetimde, halkın bütününe arzularına tam olarak uyan bir idare biçimi söz konusudur. Böy-

lesine halkın eğilimlerine tam olarak uyan bir yönetim hiçbir zaman olmamıştır ve belki de hiç olmayacaktır. Fakat bu demokratik rejimlerin ulaşmayı düşledikleri bir ideal olarak kalabilir. Bu yüzden bugün uygulanan demokratik sistemlere Robert Dahl kendilerini demokrasilerden ayırt edebilmek için “**poliyarchy**” (poliarşi) adını vermektedir. Dahl’ın belirttiği üzere, makul ölçüde duyarlı bir demokrasi en az şu sekiz kurumsal garanti bir arada olursa varolabilir.⁵

- 1-Örgüt kurma ve bunlara katılma hürriyeti
- 2- İfade hürriyeti
- 3- Oy verme hakkı
- 4- Kamu görevlerine serbestçe girme hakkı
- 5- Siyasal liderlerin seçmen tercihini kazanmak için yarışabilme hakkı
- 6- Değişik haberalma kaynaklarının varlığı
- 7- Serbest ve adil seçimler
- 8- Hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması

Bunların ilk altısı klasik demokratik özgürlükleri içerir; özellikle ifade ve toplanma özgürlüğü, ikinci bir klasik demokrasi değeri olan eşitliği ima eder.

Temsili demokrasinin iki temel uygulama modeli Westminster modeli de denilen çoğunlukçu model ile oydaşmacı (ortaklıkçı) modeldir.

Westminster modelinin özü çoğunluk hakimiyetidir. Yönetimi kim yapacaktır ve halk anlaşmazlık içinde ve çelişen tercihlere sahip ise hükümet kimin çıkarlarına hizmet edecektir? Bu sorunun bir cevabı ‘halkın çoğunluğu’ olabilir. Bunun anlamı herhangi başka cevabın, mesela oybirliği veya nitelendirilmiş çoğunluğun, azınlığın hükmetmesi veya vetoya sahip olması sonucunu doğurabilmesidir. Çoğunluk yönetimi ve çoğunluğun arzularına göre yönetim, demokratik ideale, azınlığın arzusuna cevap veren bir yönetimden çok daha fazla yaklaşmış olur.⁶ Büyük Britanya parlamentosu Londra’daki Westminster sarayında toplanır. Westminster modelinin özgün ve en iyi bilinen örneği İngiltere’de görülen biçimdir. Çoğunlukçu (Westminster) modelin ayırıcı özellikleri iki partili sistem olması, çoğunlukçu seçim sistemlerinin uygulanması, yazılı olmayan anayasa ve meclis ege-menliği ile tekçi ve merkezîyetçi yönetimdir.

Çoğunlukçu yoruma göre demokrasinin en yalın tanımı halkın çoğunluk tarafından yönetilmesidir. Bu tanımın iddiası, çoğunlukların yönetmesi, azınlıkların da muhalefet etmesi gereğidir. Bu görüşe oydaşmacı de-

mokrazi modeli tarafından itiraz edilmektedir. Nobel ödülü sahibi iktisatçı Sir Arthur Lewis'in güçlü bir şekilde öne sürdüğü üzere çoğunluk tarafından yönetim ve bunun ifade ettiği hükümet-muhalefet rekabeti gayri demokratik olarak nitelendirilebilir, zira bunlar dışlayıcı prensiplerdir. Lewis, "bir karardan etkilenenlerin, o kararın oluşmasına doğrudan doğruya ya da seçilmiş temsilcileri aracılığıyla katkıda bulunması" demokrasinin birinci manasıdır, diyor. Onun için ikinci anlamı da "çoğunluğun iradesinin üstünlüğüdür". Eğer bu, kazanan partilerin bütün yönetim kararlarını vermesi, kaybedenlerin de tenkit edebilme hakkının olup yönetme haklarının olmaması demek ise, Lewis'e göre bu iki mana uyumsuzluk içindedir: "Kaybeden grubu karar verme sürecinin dışında tutmak açıkça demokrasinin temel anlamının ihlalidir."

İki durumda demokrasi ve çoğunluk yönetimi birbiri ile tamamen uyumsuz değildir. Birincisi, eğer azınlıkta ve çoğunlukta olanlar birbiri ardından hükümet olabiliyorlarsa, yani bugünün azınlığı gelecek seçimlerde çoğunluğu kazanma şansına sahipse ve ebediyen muhalefet rolüne mahkum edilmemişse azınlığın dışlanmasındaki sakınca azalır. İngiliz ve Yeni Zelanda iki parti sistemleri temelde böyle işler. Tabii, bu iki ülkede dahi iki partiden birinin oldukça uzun zamanlar iktidar dışında kaldığı olmuştur. İngiliz İşçi Partisi onüç yıl (1951-1964) Yeni Zelanda Ulusal Partisi ondört yıl (1935-1949) ve Yeni Zelanda İşçi Partisi oniki yıl (1960-1972) iktidardan uzak kalmışlardır. Ancak iktidardan bu uzun uzaklaşmalara rağmen demokrasi ile çoğunluk yönetiminin uyumsuz olduğu söylenemez. Çünkü Yeni Zelanda ve İngiltere toplumlarının homojen nitelikleri nedeniyle belli başlı partiler siyasal merkeze yakın kaldıklarından, politikalar hakkındaki görüşleri birbirinden çok farklı değildir. Bir partinin iktidardan dışlanması 'halk tarafından yönetim' prensibine aykırı görülebilir. Fakat eğer onun seçmenlerinin menfaat ve tercihleri diğer parti tarafından da nisbeten iyi cevaplandırılabilirse, o vakit 'halk için yönetim' biçimindeki demokrasi tanımı geçerlik kazanmış olacaktır.⁷

Daha az homojen olan toplumlarda bu iki şartın hiçbiri geçerli olmaz. Burada hem partilerin politikaları birbirine zıttır; hem de seçmenlerin tercihleri daha kesin ve katıdır. Böylece belli başlı partilerin iktidarda birbirini izleyeceği varsayımı daha zor gerçekleşir. Özellikle çoğulcu toplumlarda yani din, ideoloji, dil, kültür, etnik köken ve ırk bakımından kesin olarak bölünmüş ve her grubun kendi partisi, menfaat grubu ve iletişim araçlarının bulunduğu ve neredeyse alt kültürler meydana getirdikleri yerlerde çoğunlukçu demokrasi için gerekli esneklik yoktur. Bu şartlar altından çoğunluk yönetimi yalnız gayri demokratik olmakla kalmaz aynı zamanda tehlikeli de

olur çünkü devamlı olarak ayrıma tabi tutulan ve iktidara ulaşmaktan men edilen gruplar rejime olan bağlılıklarını kaybedebilirler. Örneğin Protestan bir çoğunluk ve Katolik bir azınlık olarak ikiye bölünmüş Kuzey İrlanda'da Protestan çoğunluğu temsil eden Birlik Partisinin 1921-1972 arasında bütün seçimleri kazanması ve bütün hükümetleri kurması 1960'ların sonundan itibaren ülkede bir Protestan-Katolik iç savaşının oluşmasını engelleyememiştir.

Çoğulcu toplumlarda çoğunluk yönetim demokrasi yerine çoğunluk diktatoryası ve iç çatışma anlamına gelebilir. Bu toplumlarda gerekli olan şey, çatışmadan çok oydaşmayı vurgulayan, dışlayıcı değil kapsayıcı olan ve dar bir çoğunluk yerine yönetici çoğunluğun kapsamını genişletmeye çalışan bir demokrasi rejimidir ki bunun adı da 'Oydaşmacı Model'dir.⁸ Oydaşmacı modelin baskın unsurları ise yürütme gücünün paylaşılması: büyük koalisyonların kurulması, çok partili siyasal hayat,yazılı bir anayasa, nisbi temsil, yerel ve yerel olmayan federalizm ve yerinden yönetimdir.

İki temel model de temsili demokrasilerin uygulama modelleridir ve bu iki modelde de doğrudan demokrasi ancak referandumlar ile sağlanmaya çalışılır.

3. Çoğulcu ve Çoğunlukçu Modelin Felsefi Temelleri: J.J. Rousseau ve John Locke

Çoğunlukçu anlayış felsefi temelini J.J. Rousseau'nun 'genel irade' kavramında bulur. Rousseau'nun en önemli eseri olan 'Sosyal Sözleşme' (Le Contrat Socia) adlı eserinde genel irade (general will) devlette egemenliğin sahibidir. Egemenlik genel iradenin uygulanmasından ayrı bir şey olmadığı için başkasına devredilemez. Egemenlik başkasına devredilemeyeceği gibi bölünemez de.⁹ Jan Budin'de de egemenlik hukukun üstündedir ve bölünemez, bütün yetkileri elinde bulundurur. Rousseau'ya göre de genel irade bölünemez, devredilemez, sınırlanamaz. Ayrıca genel irade yanılmaz. Genel iradenin bütün tasarrufu doğrudur.

Rousseau ayrıca genel iradenin daima doğru olduğunu ve kamu yararına yöneldiğine inanıyor.¹⁰ Genel irade toplumun ortak çıkarını göz önünde tutar. Bu niteliği ile özel iradelerin toplamından başka bir şey olmayan ortak iradeden ayrılır. Genel iradenin daima doğru olduğunu ve toplum faydasını kullandığını ileri sürmek suretiyle Rousseau genel iradeye hemen hemen mistik bir nitelik¹¹ tanımaktadır.

Rousseau sadece doğrudan demokrasileri ve küçük şehir devletlerini esas alarak görüşlerini ortaya koymuş, muhtemelen insanların tek olarak kendi kişisel çıkarlarına aykırı hiçbir karar vermediklerini, bu yüzden bütün fertlerin birleşmesinden meydana gelen ulusunda ulus çıkarına aykırı hiçbir karar veremeyeceği varsayımından hareket etmiştir. Bunu yaparken de Locke'da olduğu gibi vazgeçilmez haklardan bahsetmemiş, genel iradenin yanılmazlığını kabul etmiş; bu varsayım ise son tahlilde 'ekseriyetin istibdadı' için elverişli bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim Fransız İhtilali'nin baş aktörlerinden Robespierre, Jakoben arkadaşlarına "**Bizim irademiz genel iradedir ve ihtilal hükümeti despotluğa karşı hürriyetin despotluğudur.**" derken bu görüşü açıklıyordu.¹²

Oysa yine 18 yy'da yaşamış İngiliz John Locke'a göre önemli olan bireyin özgürlüğüdür. Locke'a göre siyasi iktidarın asıl gücü insanların tabii haklarını korumaktır. Locke, bu hakları hayat, hürriyet ve mülkiyet olarak belirtir. Bütün insanların yaşamaya hakkı bulunduğuna göre hükümet zayıfları, kuvvetlilere karşı korumalıdır. Bütün insanlar emeklerinin ürününü elde etmek hakkına sahip oldukları için hükümet vatandaşların kanuna aykırı olmayan faaliyetlerine ne kendisi karışmalı, ne de başkalarının karışmasına izin vermelidir. Görüldüğü gibi Locke sisteminin temelini 'bireyi' koyuyor ki bu anlayış bugünün Yeni Dünya Düzeninin de temel anlayışını oluşturuyor. Niyazi Öktem'e göre Avrupa Birliği de John Locke felsefesi çizgisinde. Apaçık bir şekilde AB'nin genel felsefesinde bireyin bir amaç olması, devletin bireyin esenliği için mevcut bir kurum olduğu zihniyeti hakim, diyor.¹³

Bir yanda Rousseau'nun öncülüğünü yaptığı ve Fransa ile özdeşleştirilen **Fransa Ekolü**, öte yanda fikir babalığını John Locke'un yaptığı ve 1787 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin temelini oluşturan ve Amerika ile özdeşleşen **Anglo-Sakson Ekol**. Birincisinin devletçi, toplumcu ve '**hal-ka rağmen halkçılık**' özelliği var. Birey olarak insanın yaşamı toplumun genel iradesinin ne dediğine ve devletin nasıl uygun gördüğüne bağlı iken, ikincisinde birey sistemin temelinde yer alıyor. Locke'a göre devletin korumakla sorumlu olduğu bireyin mutlak ve temel hakları var; devlete ise yargılama, iç güvenlik, dış güvenlik görevleri yüklenmekle yetinilir. John Locke ve temsil ettiği birey özgürlüğü, daha özgürlükçü ve çağdaş bir anlayışı temsil ederken; J.J.Rousseau'nun genel irade kavramı ise suistimal edilmiş ve son tahlilde totaliter ve baskıcı rejimlerin ilham kaynağı olmuştur.

4. Demokrasilerde gerçekten “Çare Tükenmez mi?”

Yunan siyasal düşüncesinin temelini, bugün kullanılan politika sözcüğünün de kendisinde türediği ‘Polis’ kelimesi oluşturur. Yunanda polis, sınırlı bir alan ve belirli sayıdaki vatandaş topluluğunu ifade eder. İşte Yunan demokrasisine katılanlar, Atina’da yaşayan ve sayılar 20 bini dahi bulmayan soylular ve köle sahipleridir. Attika’nın merkez olduğu Atina’nın 2550 km’lik alan üzerinde Sitenin toplam nüfusu 315 bin kişidir. Bunlardan 115 bini köle ve 28 bini yabancı kökenli olduğundan, toplam 143 bin kişi hiçbir şekilde yönetime katılamamakta, geriye kalan 172 bin kişilik Atinalı’dan yine yönetime katılma hakları olmayan kadınları da dışta tutarsak, yaklaşık bir hesapla Yunan demokrasisinin 85 bin kişinin imtiyazı olduğu ortaya çıkar.¹⁴ Şu halde kadınları, köleleri ve yabancıları yönetimde söz sahibi kılmayan böyle bir yönetimi demokrasi olarak nitelendirebilir miyiz?

Bu yeni zamanlarda kitlelerin özlemini duyduğu şey, salt çoğunluk mu, yoksa çoğulculuk mu? Çoğunlukçu modelde, rejimin mantalitesi ve hatta meşruiyeti 49’a karşı 51’i hak ve yetki sahibi kılmaya dayanır. 49’un tarafında kalan herkes zorunlu olarak siyasal azınlıktır. Günün birinde 49’da olanların iktidar olma şansı vardır; ancak daha önce 51’de olanlar bu sefer azınlık durumuna düşerler ve bu bir kısır döngü içinde devam eder gider. Peki ama azınlık durumunda olanların hak ve talepleri ne olacak? Homojen toplumlarda iktidardakiler bir ölçüde azınlık taleplerine de cevap verebilir ancak çoğulcu toplumlarda 49’u 51’e tabi kılmanın meşruiyeti var mıdır? Demokrasi denilen aygıt burada nasıl bir tavır alarak sorunu çözecektir. Burada demokrasilerin tümüyle çoğunluğun iradesi ve idaresi olarak paylaşıldığı gibi genel bir kanaat ortaya çıkıyor. Oysa elit etkisinden demokrasiler de büsbütün kurtulamamışlardır.

Michigan Üniversitesi bünyesinde yapılan bir araştırmaya göre, demokrasinin en çok geliştiği kabul edilen Amerika’da bile, seçimler mutlak çoğunluğun değil, tamamen azınlık sayılan sınırlı çevrelerin iradesi olarak tezahür etmektedirler. Buna göre, demokratik mekanizmayı yönlendiren en tepedeki organizatörler (parti liderleri, adaylar ve parti yöneticileri) 1.000 kişide ancak 2.5 kişidir. Para toplayan ve kampanyaları yürüten organizasyon üyeleri % 5 , kamuoyu liderleri (baskı grupları, iş, ticaret, büyük aileler ve etkileyici merkezler) % 25’i geçmezler. Seçime katılan insanlar ise ancak nüfusun % 25-35’idir. Şimdi toplam nüfusun % 3-7 arası değişen apolitikler ile hemen hemen hiçbir seçime katılmayan % 30’luk nüfusu göz önünde tutarsak, sonuçta çok azınlık sayılan bir elit çevrenin demokratik mekanizmada başrol oynadığı görülür. Buna bazıları iktidar seçkinleri derler.¹⁵ Karl Deutch, bu teoriden hareketle bir ‘Elit Piramidi’ çizer. Ona göre top-

lum hayatının bütün politik sürtüşme ve mücadeleleri halkın ancak %9'unun yer aldığı dar bir çevre arasında geçer. Aynı hesaba göre 40 milyonluk bir ülkede bunların sayısı 2000'den fazla değildir.

Şimdi Türkiye'den, 1969 seçimlerinden bir örnek verelim.¹⁶ 1969 seçimlerinde Türkiye'nin toplam nüfusu 34 milyondur. Seçmen nüfusu ise 15 milyon 160 bin yani % 44,2; oyunu kullanan seçmen: 9 milyon 516 bin, yani %27,6; seçime katılmayanlar: 5 milyon 272 bin, yani %15,3 ; seçmen yaşından küçük olanlar: 19 milyon 215 bin, yani %55,8. Seçimler sonucunda iktidara gelen Adalet Partisi toplam 4.229.712 oy almış, böylece 450 sandalyeden 256'sını kazanmıştı. Şimdi Adalet Partisi'nin aldığı oy sayısını genel nüfusa göre oranladığımızda, çıkan sonuç hayli şaşırtıcıdır, çünkü bu oran %12,3'ten fazla değildir. Şu halde 'milli irade, halkın çoğunluğu, halkın tercihi vb.' öne sürülen ilkeler %12,3'ten fazlayı ifade etmez gözüküyor. Peki geriye kalan %87,7'nin tercihleri ve iradeleri ne olacak?

Burada bir soru daha sorulabilir: Toplam nüfus içinde sadece %12,3'ün desteğiyle iktidara gelen AP'nin 256 milletvekili, bir elit grup olarak kaçta kaç bir oranlama ile gerçekten çoğunluğun temsilcileri olarak Meclis'te yer almışlardır. Bu konuda Türkiye için henüz sağlıklı bir araştırma yapılmış değil. Fakat Batı toplumları için bu türden bir araştırma yapan Karl Mannheim, yönetici elitin ancak %1'inin halkın %60'ını temsil eden sınıflardan ve kökenlerden geldiğini ortaya koymuş. Geriye kalan %9'u zengin tabaka olan ilk %20'yi, diğer %90 da ikinci tabaka olan %20'yi temsil etmektedir ki, bu elitlerin kökeni de bu tabakalara dayanmaktadır. G.Mosca'nın yaptığı bir başka araştırmada ise, İngiliz, Fransız ve İtalyan parlamentolarının düzgün bir şekilde eski üyelerinin çocukları, torunları, kardeşleri, kayınbiraderleri, yeğenleri ve damatları her dönemde yeni üyeler olarak Parlamentolarda yer almaktadırlar.¹⁷

Bu rakamlar ve araştırmalar, demokrasilerde bile 'çoğunluk' kavramının ne derecede etkin rol oynadığını gösteriyor. Şu halde, yöneten ve yönetilen olgularının bulunduğu her yerde mutlaka 'hükümet eden' veya siyasi iktidarı elinde tutan bir 'elit kitlesi' bulunacaktır.¹⁸

Kısaca 'halkın yönetimi' olarak tanımlanan demokratik sistemlerdeki halkın yönetime katılmasının yegane değil ama en önemli yolu olan 'Serbest ve Eşit oya dayalı Seçimler' sonucu oluşan hükümetler, ne ölçüde tüm halk kitlelerini temsil edebiliyor; hele de bizim gibi hala Seçmen Listelerini sağlıklı şekilde tutamayan ve güncelleyemeyen ülkelerde. Bir başka problem olarak 'ekseriyetin istibdadı' problemini nasıl çözeceğiz. Nisbi temsil sistemleri bunu çözmek için yeterli bir araç mı? Bizim anayasamızın da 67/VI.

fikrasında “**Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir**” ifadesi var. Ancak acaba bu iki ilkeyi bağdaştıracak bir yöntem var mıdır? Temsilde adaleti sağlayıcı unsur olarak nisbi temsil sistemini getirirken yönetimde istikrarı bozan aşırı bölünmüşlüğü ve koalisyonları önlemenin yolu nedir? Barajlı nisbi temsili uygulamak, demokrasi idesi ile ne ölçüde bağdaşıyor?

Ülkemizde de uzunca bir süredir yönetim problemleri görüldüğü ve anayasanın **77 inci maddesine göre beş yılda bir** yapılması gereken seçimlerin hep yönetim krizleri yüzünden normal vaktinden önce yapıldığı bir gerçektir. ‘**Ekseriyetin istibdadı**’ sorunu çözülmesi güç bir sorundur ancak bizde daha evvel çözülmesi gerekli ilk problem ‘**genel başkanların aşılamaz egemenlikleri**’dir herhalde. Rejimin adı demokrasi de olsa, hala halkın seçimlerde çok fazla etkin olamaması, örneğin mecliste milleti temsil edecek vekillerin seçiminde genel başkanların ana belirleyici olmaları üzücü ve üzücü olduğu kadar da rejimi sekteye uğratan noktalardan bir tanesidir. Bir yandan nisbi temsil ile temsilde adaleti sağlamaya çalışırken öte yanda yönetimde istikrar adına yüksek barajların konulması pek çok yurttaşın oyunun mecliste temsil edilememesi probleminin yanında yönetimde istikrarı da getirememektedir. Halkın tercihlerinin etkin olmasının önündeki ilk engel siyasal partilerin demokratik rejimlerdeki rollerini yerine getirebilmeleri ve partilerdeki değişim mekanizmasının işler hale gelmesidir. Adeta bir genel başkanlar sultanının görüldüğü siyasal partilerimizde halkın en azından ‘**tercihli liste usulü**’ getirilerek vekillerini seçme işini bir ölçüde genel başkanlardan alabilmesi sağlanabilir.

5. Sonuç

Görüldüğü gibi temelini Yunan Polis devletlerinde bulan ve 17 inci yy’dan itibaren önce Kara Avrupasında sonrada yeryüzünün diğer kesimlerinde yaygın biçimde uygulanmaya başlayan Demokrasi Rejiminin de tıkanıdığı ve hatta paradokslar arzettiği durumlar var. “Çoğunluğun yönetim hakkı”, “Çoğunluğun sınırlanması ve azınlığın korunması”, “kişinin temel hak ve özgürlüklerinin devlete karşı korunması” gibi çözülmesi pek de kolay olmayan ilkeler Klasik Demokrasinin önemli ilkeleridir. Belki de Robert Dahl’ın dediği gibi demokrasiler hep ulaşılmaması gereken ideler olarak kalacak gerçekte ise ancak poliarşiler görülebilecektir..

Teoride böyle olan ilkeler her nedense pratikte bir anda rafa kalkabiliyor. Örneğin Anglo-Sakson anlayışın iki ülkesi Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere iş başka ülkelere geldiği vakit bireyi, insan haklarını ve hatta

hukuku hemencecik rafa kaldırabiliyorlar. Ve yüzyıllardır devletler arası ilişkilere hakim olan 'reel politik' denilen ülkelerin milli menfaatlerine yönelik siyaset güdecekleri anlayışı hiç değişmiyor. Gerçekten özgürlüklere sahip çıkarken, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını samimiyetle savunurken politikaları yönlendiren şeyin ne olduğu konusu önemlidir. Kısaca demokrasi bir ilkenin mi, yoksa pragmatizmin mi idealidir. Eğer demokrasiyi öngören politikaları yönlendiren temel amil ilkeler değil de pragmatizm ise, bu pragmatizm kimin adına hizmet ediyorsa, demokrasi de bununla sınırlı olacak demektir. Böylece hakim sistemin dünyanın başka alanlarına demokrasi ihracı belirli sınırlar içerisinde oluşmak durumunda kalacaktır. Bugün serbest piyasa ekonomisi demokratik bir siyasal sistemi öngörüyorsa, yarın şartların değişmesiyle demokrasi aynı pragmatizmin amaçlarına hizmet etmekten çıkar; bu durumda hakim sistem demokrasi karşıtı ideolojilerin erdemlerini sayıp durmaya çalışır.¹⁹ Kısaca Batı, ilkesel bazda kendi savunduğu standartlara pratikte hiçte riayetkar değil ve anlaşılın olmaya da hiç niyetli değil...

KAYNAKÇA

1. Mill, J.Stuart ; **Hürriyet**, (Çev.: M.Osman Dostel), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara .1997.
2. Lijhart, Arend ; **Çağdaş Demokrasiler**, (Çev.: Prof.Dr. Ergun Özbudun; Doç. Dr. Ersin Onulduran), **Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayı**nı, Ankara 1997.
3. Bulaç, Ali ; **Modern Ulus Devlet**, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.
4. Paine, Thomas; **İnsan Hakları**, (Çev.: M.Osman Dostel) , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
5. Ateş, Toktamış ; **Demokrasi**, Ankara 1998.
6. Kapani, Münici ; **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara 1993.
7. Öztürk, Muhsin ; "Jakobenliğin Sonu", **Aksiyon Dergisi**, sayı: 344, 7 Temmuz 2001.
8. Güriz, Adnan ; **Hukuk Felsefesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1996.

DİPNOTLAR

- ¹ John Stuart Mill, Hürriyet, Çeviri: M.Osman Dostel, İstanbul, 1997, s.2.
- ² John Stuart Mill, Age., s.3
- ³ Bedia Akarsu, Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1984, s.83.
- ⁴ Arend Lijphart, Çağdaş Demokrasiler, Çeviri: Prof.Ergun Özbudun-Doç.Ersin Onulduran., s.7.
- ⁵ Lijphart, Age.,s.12.
- ⁶ Lijphart, Age.,s.3
- ⁷ Lijphart, Age., s.14
- ⁸ Lijphart, Age., s.13
- ⁹ Rousseau, J.J., The Social Contract, Book 1, Chapter IV., London, 1941
- ¹⁰ Rousseau, J.J, Age.,Chapter IV.
- ¹¹ Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi, Ankara, 1996., s.211
- ¹² Adnan Güriz, Age.,s.212
- ¹³ Jakobenliğin Sonu, **Aksiyon Dergisi**, (<http://212.154.21.41/2001/344/kapak/1.htm>)
- ¹⁴ Ali Bulaç, Modern Ulus Devlet, İstanbul, 1995, s.83.
- ¹⁵ Wriht Mills, İktidar Seçkinleri, çeviri: Ünsal Oskay, İstanbul, 1974.
- ¹⁶ Ali Bulaç, Age.,s.93.
- ¹⁷ Toktamış Ateş, Demokrasi, İstanbul, 1976, s.132.
- ¹⁸ Ali Bulaç, Age., s.94.
- ¹⁹ Ali Bulaç, Age., s.91.